

Edebiyatta Felsefe: Yabancı Örneği

Philosophy In Literature: The Case Of The Foreigner

Ali Osman Gündoğan¹

Özet

Felsefe ile edebiyat arasındaki ilişkiyi en canlı bir biçimde bulduğumuz yazarların başında Camus gelir. Onun Yabancı adlı romanı, sadece bir roman değil, aynı zamanda içinde bir felsefe barındıran eserdir. Bu roman, absürd dünya görüşünü, absürd duygusunu yaşayan bir kahramanı, yalnızlık, yabancılık, adam öldürme gibi varoluşçu temaları işleyen bir roman olarak hem edebiyat çevrelerinde hem de felsefe çevrelerinde üzerinde durulan bir romandır. Roman kahramanı Meursault, Camus'nün düşüncelerinin ilk evresini temsil eder. Bu evre, absürd evresidir ve bilinç ile dünyanın ilişkisinin kopuşu olarak düşünülen absürd evre, ahlaki yargılamaları sağlayan değerler sisteminin de reddedildiği bir aşamadır.

Abstract

Camus is one of the writers with whom we find the relationship between philosophy and literature most vividly. His novel *The Foreigner* is not only a novel, but also a work with a philosophy in it. This novel, as a novel that deals with existential themes such as an absurd world view, a hero who experiences an absurd feeling, loneliness, foreignness, and killing, is a novel that is emphasized in both literary and philosophical circles. The protagonist of the novel, Meursault, represents the first phase of Camus' thoughts. This phase is the absurd phase, and the absurd phase, which is considered as the break of the relationship between consciousness and the world, is a phase in which the system of values that

¹ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Felsefe Bölümü, gundogan@mu.edu.tr

Bundan dolayı eylemler arasında ahlaki bir ayırım yapmak mümkün değildir. Ölmek ile öldürmek, yaşamak ile yaşatmak, evlenmek ile evlenmemek arasında fark yoktur. Toplum ile ilişki, toplumun değer yargıları açısından bakıldığında başarısızlıkla sonuçlanır. Hatta Meursault, böyle bir ilişki biçimini gerçekleştirilmeyi bile denemez. Şimdiki anlar dizisine ve duyum dünyasına bağlı olarak yaşayan kahraman, yalnız ve yabancıdır. Onu, absürd dünya görüşü açısından yargılamak da mümkün değildir. Meursault, yabancıdır, çünkü başkaları, dünya ve hatta bazen kendisi bile kendi bilinç kalıplarının dışında kalır. Meursault yalnızdır, çünkü başkalarıyla ilişkiyi kuran ve ilişkinin devamını sağlayan aynı değerler sistemi içinde bulunmaz. Kayıtsız görünen, ikiyüzlü davranmayan, ne ise o olan bir kahraman, ahlakın ahlsızlığını yaşamaz ve ciddiyet ruhuna sahip değildir. Absürd insan, aynı zamanda Tanrısız bir insandır ve o, Tanrı ve öte dünyaya inanmaz. Ölümünden sonrası kapalı bir kapıdır. Bundan dolayı onun için umut yoktur. Yarını ve geleceği olmadığından ötürü de herhangi bir isteği yoktur. Onun nazarında bütün hayatlar ve

provide moral judgments is also rejected. Therefore, it is not possible to make a moral distinction between actions. There is no difference between dying and killing, living and keeping alive, getting married and not getting married. The relationship with the society results in failure from the perspective of society's value judgments. Meursault would not even attempt to realize such a form of relationship. The protagonist, living depending on the current series of moments and the world of sensation, is alone and foreigner. Nor is it possible to judge him from an absurd worldview. Meursault is foreigner because others, the world, and sometimes even himself, remain outside of their consciousness patterns. Meursault is alone because he does not exist within the same system of values that establish and maintain a relationship with others. He is a protagonist who seems indifferent, does not act hypocritically, who is what he is, does not experience the immorality of morality and does not have a spirit of seriousness. The absurd man is also a godless person, and he does not believe in God and the afterlife. After death is a closed

zamanlar aynıdır. Her şey alışkanlık yüzünden olup biter ve yine alışkanlık yüzünden devam eder.

Anahtar Sözcükler: Absürd, Edebiyat, Felsefe, Ölüm, Yabancı.

door. Therefore, there is no hope for him. Since he has no tomorrow and no future, he has no desire. In his eyes, all lives and times are the same. Everything happens and ends because of habit and continues again because of habit.

Keywords: Absurd, Death, Foreigner, Literature, Philosophy.

Camus, 1942’de yazdığı Yabancı romanıyla bizleri, yer yer şaşkınlık içinde bırakan bir kahramanla tanıştıır. Meursault, saçmayı yüzümüze çarpar. Bir yıl sonra yayınlanacak olan Sisifos Söyleni’nde ortaya konulacak olan saçma dünya görüşünden habersiz olan bir okuyucu, çevresinde Meursault gibi birisine hiç rastlamadığını, rastladığı takdirde de onun, aslında ruh hastası ve bu dünyadan olmayan birisi olduğuna rahatlıkla karar verebilecektir. Yabancı, Sisifos Söyleni rehberliğinde anlaşılır bir hale gelebilecek olan bir romandır.

Camus’nün son derece kısa, yalın ama hem çarpıcı hem de anlam derinliği olan cümlelerle Meursault’un annesinin ölümü üzerine başlayan öyküsünü anlattığı bu romanda geçen olaylar olarak annenin ölümü, cenaze töreni, tören sonrası kız arkadaşı Marie ile garip davranışları, deniz kıyısında bir Arap’ı öldürmesi, yaşlı Salamano ve dükkâncı olarak bilinen kapı komşusu Raymond Sintès ile ilişkiler, mahkeme ve özellikle mahkemede rahip ile olan konuşmalar belli başlı olaylar olarak sıralanabilir.

Yabancı olmak, tanıdık-bildik olmayan bir dünyada yaşamak demektir. Sadece tanıdık-bildik olmayan dünya mıdır? Ya da tanıdık-bildik olmayan dünyanın içine neler girer? Romanı ve Sisifos Söyleni’ni okuyanlar çok iyi hatırlayacaklardır ki; bu dünya doğaya, başkalarına ve kendimize yabancı olduğumuz bir dünyadır. Hayatın bir anlamı olup olmadığını sorgulamak, bizim kendimiz, başkaları ve doğayla olan ilişkilerimizi de sorgulamayı gerektirir. Bu sorgulamanın sonucuna ulaşmış olan Meursault’un verdiği yargı, anlamın olmadığı yönündedir. Bunun için bize o, garip gelir ve garip görünür. Çünkü her insan, ya böyle bir soruşturma halinde bulunur ya da böyle bir sorunu yoktur. Sisifos Söyleni’nde ortaya konulan düşünceler, böyle bir soruşturmanın sürecinden bahseder. Bu soruşturmaya girişmeyenler için sorun yoktur. Onları alışkanlıkları idare eder. Meursault’un çevresinde olanlar alışkanlıklarıyla yaşamaktadırlar. Annesi, yaşlılar yurduna gelişindeki ilk günler sık sık ağlamıştı. Onu artık yurttan çıkaracak olsalar yine ağlayacaktı. “Hep alışkanlık yüzündendi.” (Camus, 2017, s.13) Alışkanlık, aynı zamanda monotonluk demektir. Monotonluk, saçmanın habercisidir. Oysa soruşturma yapan, yabancı olduğunu ve saçma olanla yüzyüze bulunduğunu fark eder. Bunun açıklamasını Sisifos Söyleni’nde yapar: “Dünyanın ‘yoğun’ olduğunu farket-

mek, bir taşın ne derece yabancı, bizce kavranılamaz olduğunu, doğanın, bir görünümün bizi ne büyük bir güçle yoksayabileceğini sezinlemek” (Camus, 1992, s. 23), bu yabancılığı duyduğumuz bir andır. Burada uyanan bilinç artık şunu söyler: “Ağaçlar arasında bir ağaç, hayvanlar arasında bir kedi olsaydım, bu yaşamın bir anlamı olurdu, daha doğrusu bu sorunun hiç anlamı olmazdı, çünkü dünyadan bir parça olurdu” (s. 59) der ve bu sözlerle birlikte insanın doğaya yabancılığını anlatır. Dünyadan bir parça olmadığını anlamak, dünya karşısında bilinç varlığı olduğunu anlamak anlamına gelir. Öyleyse Yabancı, “dünya karşısındaki insandır” (Sartre, 1984, s. 84-85). İnsan, sadece doğaya karşı değil, insana da yabancıdır: “İnsanlar da insana aykırı bir şeyler salgırlar” (Camus, 1992, s. 24). O, aynı zamanda insanlar arasında yaşayan bir insandır ama herkes gibi olmayan bir insandır. Camus, bu noktada da durmaz: “Bir aynada bize doğru gelen yabancı, kendi fotoğraflarımızda bulduğumuz alışılmış, ama yine de kaygı verici kardeş” (s.24) ise kendimizle olan kopuşun resmidir. Hepsi bir şeyi açığa çıkarır: Saçma. Meursault, böyle biridir.

Bununla birlikte Meursault’un saçmayı ne derece yaşadığı ve yaşattığı konusunda tereddüt yaşamamak mümkün değildir. Görünüşe bakılırsa duygusuz gibi olan Meursault, “anam” ifadesini kullandığında hiç de duygusuz gibi görünmemektedir. Bu konuda çevirilerde bir problem vardır. Camus kendisi, “maman” ifadesini kullanır. Fransızcada bu, çocuğun anasına hitabıdır ve duygusaldır. Ama bakımevinden gelen telgrafta “mère” ifadesi, daha resmi bir ifade olan “anne” demektir. Ama annesini görmek istemeyişinde, kayıtsız gibi duran hali, bizim zihnimizi yine alt-üst eder. Öncesinde de, annesiyle konuşacak bir şeyi kalmadığından bahseder. Çünkü anneye de yabancılaşmıştır. Aynı şekilde kız arkadaşının kendisini sevip sevmediği hakkındaki sorusuna karşılık olarak verdiği cevap da, onu duygusuz nitelemeye neden olur. Annesinin ölümü üzerine yaşadıkları, tabutun başucundaki hareketleri kendisini mesele etmeyen birisi olarak “sadece şimdiki anlar dizisine” bağlanmış olmakla nitelenen saçma bir kahraman çıkarır karşımıza. İnsan başkasını, kendisini mesele etmek suretiyle gündemine alır. Başkası da, saçma bir kahraman için mesele edilecek değildir. Çünkü mesele etmek, bir değer atfetmeyi gerektirir. Meursault için atfedilecek bir değer yoktur. Ya da bizim değer dediklerimiz arasında ayırım yapmayı gerektirecek bir neden yoktur. Nedenin olmadığı yerde eylem-

lerin açıklanabilir olması da beklenemez. Eylemlerin açıklanabilir olmaması, bütün anlamları dışarıda bıraktığı için saçma kahraman, sorumlulukla hareket eden birisi de değildir. Meursault, saçmayı yaşattığı ölçüde dışlansa da onda, takdir edilecek yönler de bulunur. Meursault, ilk bakışta oluşan olumsuz düşüncelerin aksine rolünü iyi oynamayan, yalanı reddeden, ikiyüzlülüğe ortak olmak istemeyen, bunun için toplumun dışladığı ve yabancı olarak adlandırdığı, Camus'ye göre de "anlaşılmamış bir İsa'dır." (Braun & Master, 2000, s. 77) Gerçekten de Meursault, olduğu gibi olan, rol yapmayan, yalan söylemeyen, toplumsal kurallara uymak istemediği halde uyuyormuş gibi davranmayan, ahlâkın ahlâksızlığını yaşamayan birisidir. Çağımızın hastalığı olan simülasyondan uzaktır, ...miş gibi yapmaz. Bunun için ...miş gibi yapanlara garip ve yabancı gelir. O, içinden geldiği davranır, hiçbir şey, umurunda değildir.

Meursault, etrafında yaşananları oyun gibi görür. Kendisi ise oyun oynamaz ve bazı şeyler şakaya gelmez. Adeta bir ciddiyet ile de karşıladığı yerler vardır Meursault'un. Ama bu, Sartre'in Ciddiyet Ruhu dediği şeyden farklıdır. Yabancı'da Camus, *Yanlışlık (Le Malentendu)* adlı oyunun da haberini verir. Bu oyun, mutluluğu arayan ama arayışı imkânsız kılan bir kaderi konu edinmektedir. Bu oyunda dile gelen saçma, insan ile dünya arasındaki kopuşu değil, insanlar arasındaki kopuşu anlatır:

Ot şilteyle kerevetin arasında kumaşa hemen hemen yapışmış, sararıp şeffaf hale gelmiş bir eski gazete parçası bulmuştum. Gazetede, başı olmayan bir üçüncü sayfa vakası anlatılmaktaydı, olay Çekoslovakya'da geçmiş olmalıydı. Bir adam para kazanmak için bir Çek köyünden kalkıp yola çıkmıştı. Yirmi beş yıl sonra zengin olmuş, karısı ve bir çocuğuyla beraber memlekete dönmüştü. Doğduğu köyde annesi, kız kardeşiyle beraber bir otel işletmekteydi. Adam onlara sürpriz olsun diye karısıyla çocuğunu başka bir otele bırakıp annesinin işlettiği otele gitmiş, fakat içeriye girdiğinde annesi onu tanımamıştı. Adam şaka olsun diye bir oda tutmuş. Sonra da cebindeki parayı göstermiş. Geceleyin, annesiyle kız kardeşi kafasına çekiçle vura vura adamcağızı öldürüp parasını çalmış, ölüsünü ırmağa atmışlar. Sabah karısı çıkagelmiş, işin içyüzünü bilmeden, yolcunun kim olduğunu onlara anlatmış. Bunun üzerine anne kendisini asmış, kız kardeşi de bir kuyuda intihar etmişti. (Camus, 2017, s. 74-75)

Meursault bunu inanılmaz bulur ama yolcunun bunu biraz da hak ettiğini düşünür. Çünkü bazı şeyler şakaya gelmez ve bazı şeylerle oyun oynanmaz. Burada oğul, bir oyun oynamıştır.

Saçma bir insan için üzerinde bile durulmayacak olan bir olay karşısında Meursault, sanki bir değer taşıyan olarak da görülebilecek davranışlar sergiler. Nitekim arkadaşı Raymond'un Arap'la karşılaşması esnasında Arap'a silah çekmesini engeller. Raymond'a, "Sana bir şey söylemedi ki. Böyle durup dururken ateş etmen kötü olur" der ve "bıçak çekmezse sen de ateş edemezsin" diye de ekler (Camus, 2017, s. 55). Çoğu yerde bir kurala göre davranmayan Meursault, bu olayda bir kuralı ortaya koyar. Bir kural ortaya koymak, bir değer ortaya koymaktır da. Ama Arap'ı kendisi öldürdüğünde bir kural söz konusu değildir. Hatta Arap ilk mermide ölüp yerde uzandığı halde Meursault, yetmezmiş gibi dört el daha ateş eder: "Felaketin kapısına vurduğum dört sert darbeydi sanki bunlar" (Camus, 2017, s. 58). Meursault'un bu davranışında, öldürmeye neden olan şey, Arap'ın bıçağını ona göstermesidir. Ama onu asıl etkileyen, Arap'ın ölmesi değil de, fazladan dört el ateş etmektir. İşte bu, oyuna uygun değildir.

Toplumla, dünyayla ve değerlerle arasında uyumsuzluk bulunan bu yabancı, Simone de Beauvoir tarafından daha değişik bir biçimde tasvir edilir:

Bir çocuk gördüm, ağlıyordu. Çünkü evlerinin kapıcısının oğlu ölmüştü. Anası-babası önce bıraktılar ağlasın, sonra sıklıldılar bundan. 'Niye ağlıyorsun?' dediler. 'Senin kardeşin değil ki o!' Çocuk gözyaşlarını sildi. Korkunç bir şey öğrenmişti. Demek ki yabancı bir çocuk için ağlamak gereksizdi! Peki ama, kardeşi için niye ağlayacaktı? Kadın 'sus' dedi, 'çizmeyi aşma! Senin aklın ermez böyle işlere!' Hır çıkarmaya gelen kocasını önledi. Adamcağız yatıştı, uzaklaştı. Bir süre sonra kadın kocasını yardıma çağırdı: 'Yorulдум, üşüyorum, gel!' dedi. Yalnızlığa gömülen erkek şaşarak baktı karısına. Düşündü içinden: 'Bana ne üşüyorsan?' Öyle ya, karısından ona neydi? Düşüncelerini daha da ileriye götürdü: Hindistan onu ne ilgilendirirdi? Yunanistan nesineydi? Ne diye şu toprağı, şu kadını, şu çocukları benim saymalı? Gerçi şuradaki çocuklar benim soyumdan, yanımdaki kadın benim karım, ayak bastığım yer benim toprağım; ama onlarla hiçbir bağ yok gerçekte: İşte böyle düşünür Camus'nun Yabancı'sı. (De Beauvoir, 1989, s. 15-16)

Meursault'u bize tanıtan, sözlerinden ziyade davranışlarıdır. Meursault pek konuşmaz. Çünkü insan, Sartre'in da Camus'ye atfen söylediği gibi, "söylediği şeylerden çok sakladıklarıyla insanıdır" (Sartre, 1984, s. 88). Konuşarak bir şeyleri değiştirmeye çalışmaz. Kaderi kendi elinde olanlar gibi davranacak bir karaktere sahip değildir. Başına gelene itirazı yoktur. Papaz ve rahip dışındada kimseye itiraz etmemesi ilginçtir. Olmayan bir Tanrı'nın adına konuşanlara tahammül göstermediği söylenebilir. Çünkü cezaevi rahibi yanından ayrıldıktan sonra rahatlayabilmiştir. Meursault'a göre rahip, yaşayan birisi değildir, "bir ölü gibi yaşıyordu çünkü" (Camus, 2017, s. 108). Zira Sisifos Söyleni'nde başka bir dünyaya umut, intihardan farksızdır, felsefi intihardır. Saçma açı-sından bir ahlaksızlığı yoktur onun. Bunun için Tanrısız bir İsa nitelesini hak eder. Bir bakıma masumdur, tıpkı İsa gibi masumdur. Çocuk gibidir.

Saçma, asıl ölüm ile pekişir. Yabancı'nın konusu aslında tam anlamıyla ölümdür: Meursault'un Arap'ı öldürmesi ve kendisinin ölüm cezasına çarptırılması. Bu, Sisifos Söyleni'ndeki "hayatın yaşanmaya değip değmeyeceği" tartışmasına denk düşer. Ne var ki, Meursault için ölmek ile yaşamak, öldürmek ile yaşatmak arasında fark da ortadan kalkmıştır. İntihar ve adam öldürmek, saçmadan çıkarılabilecek olumsuz derslerdir aslında. Başkaldıran İnsan'da bunu açıkça söyler.

Meursault saçmayı bireysel olarak yaşayan birisidir. Ancak saçmadan kurtulmak gereğinin ipuçlarını da romanın sonunda görürüz. Bilhassa rahip ile olan konuşması bittikten sonra bu dünyaya sarılmak, hayata atılmak gereğini, yabancılığı atmaya başladığını hissederiz: "Ve ben de, kendimi her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissettim. Sanki bu büyük öfke içimdeki kötülükleri söküp atmış, ümitleri boşaltmış gibi, bir takım işaretler ve yıldızlarla dolu bu gecenin karşısında, içimi ilk defa olarak dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum. Onun bana bu kadar benzediğini, adeta bir kardeş gibi olduğunu hissedince, eskiden mutlu olduğumu, hatta şimdi de mutlu olmaya devam ettiğimi anladım" (Camus, 2017, s. 110).

İçinde hiçbir ümit olmayan bir adam, romanın sonunda ifade ettiği gibi isteyecek hiçbir şeyi kalmamış bir adamdır.

KAYNAKÇA

- Braun, L.,& Master, B. (2000). *Düşüşün Tanıklığı* (İ. Şener, Çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Camus, A. (2017). *Yabancı* (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, A. (1992). *Sisifos Söyleni* (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Adam Yayıncılık.
- De Beauvoir, S. (1989). *Denemeler* (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Sartre, J. P. (1984). *Yazınsal Denemeler* (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.